

DOSTATEK (594) *sb m*

Wszystkie samogłoski jasne (w tym w a 12 r. błędne znakowanie).

sg *N* dostatek (92). ◇ *G* dostatku (60). ◇ *D* dostatkowi (5) *MurzHist*, *BibRadz*, *RejZwierc*, *GostGosp*, *LatHar*, dostatku (2) *KochZuz*, *MycPrz*. ◇ *A* dostatek (170). ◇ *A* zam. *G* dostatek (4) *Leop*, *BielKron*, *Mącz*, *GórnDworz*. ◇ *I* dostatkim (101); -em (11), -(e)m (90). ◇ *L* dostatku (56). ◇ *pl N* dostatki (14). ◇ *G* dostatkow (26); -ów (1), -(o)w (25). ◇ *A* dostatki (44). ◇ *I* dostatki (6) *LubPs*, *BielKron*, *Oczko*, *SkarŻyw*, *OrzJan*, *SkarKaz*, dostatkami (2) *StryjKron*, *SarnStat*. ◇ *L* dostatkoch (7) *LubPs* (3), *RejPos* (3), *HistLan*, dostatkach (5) *CzechEp* (2), *PowodPr* (2), *SkarKaz*; ~ -ach (3) *PowodPr* (2), *SkarKaz*; -äch (2) *CzechEp*.

W znaczeniu 1. w funkcji dopełnienia po orzeczeniu zaprzeczonym występuje w formach: *G* (5), np.: oleju im dostatku nie dawał; *A* (4), np.: nienależli dostatek wody; *G* *Diar*, *Strum*, *SkarŻyw*; *A* *Leop*, *Mącz*, *GórnDworz*; *G* : *A* *BielKron* (1 : 1). ◇ Orzeczenie w formach rozróżniających rodzaj występuje: w 3 sg *m* (12), np.: gdzieby nie był dostatek tak wielu person; 3 sg *n* (6), np. ludu w nich i majątności dostatek było; 3 sg *m* *MurzNT*, *BielKron* (2), *Mącz*, *ModrzBaz*, *Oczko*, *MWilKHist*, *GostGosp* (2), *SarnStat* (3); 3 sg *n* *CzechRozm*, *ActReg*, *GrabPospR* (4). W znaczeniach pozostałych zawsze 3 sg *m*.

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Obfitość, wielką lub wystarczającą ilość; satietas, sufficientia* *Mącz*; *abundantia* *Calep*; *copia, facultas, plurima materia, silva* *Cn* [w tym kogo, czego (189)] (219) : [kokosz] Będzie ząwždy dwie [jaja] znośiła: Iefli ią tłuftą wdziiałam/ Ięczmieniá iey doftátek dam *BierEz* 14; á gdy w miafto miodu włożyłz doftátek czukru/ thedy będziefz miał dobry firopek *FalZioł* I 116c; *GlabGad* B2, B2v, I8, Lv, O4v; *BierRozm* 5; Dála iey też y *Venus*/ doftátek pięknoći. *KlerWes* A2v; *MurzHist* S4v; to dobrze sami baczymy, że *WKM* [...] takiego dostatku czasu mieć nie możesz *Diar* 86, 24; Gdzye dobytka doftátek/ tám dochody huftę. *BielKom* B8; Tyć Pan doftátkiem zboża łobyę nákarcił obficie *LubPs* S5; Chceć łye práwá zemną/ dam ci go doftátek *GroicPorz* f4, f4, bb2v; *Leop* 2.Par 32/4, *Sap* 19 arg, 2.Mach 12/14, 27; *BibRadz* Num 11/21, 22 [2 r.], *Eccli* 45/25; A tak niemogł prętko ludzi mieć doftátek/ iáko prętko Turcy wzięli Biłáhrod *BielKron* 328, 191v, 207v, 289v, 298v, 309 (11); *Mącz* 64c, 66a, 115a, 217b, 500c (9); *GórnDworz* O3; *HistRzym* 62; *BielSat* N, N2; *HistLan* B2v; *RejZwierc* 252; *BielSpr* 18 [2 r.], 19, 20, 20v, 21, 36 (10); *MWilKHist* A2v; *WujJudConf* 65; A iż próżnowania y pokoju doftátek máią/ nie myflą nie o tym co to ieft zá łkarb łłowo miłego *Bogá* *RejPosRozpr* c4; *BudBib* *Iob* 31/25; Będzye ząwždy mąki miał/ co trzebá doftátek. *HistHel* B2v; *Strum* H4; *CzechRozm* 255 [2 r.]; *Paprpán* I2v, M4, N3; Niewie czego máią doftátek [quibus rebus abundant]? á czego im niedoftáwa? *ModrzBaz* [16]v, 19, 35v, 51v, 119v; *SkarJedn* 90; *Oczko* 6v [2 r.], 7v, 9v; Po wsiách/ po mieściéich kwitnącéy młodzi Táki doftátek iego wiek zrodzi Iáká na przysćiu wiofny przyiemnéy Trawy więc bywa obfitość ziemnéy. *KochPs* 106, 116, 126; pożyczmi frebrá doftátek/ ábych ie mógł práwie po páńłku czeftowác *SkarŻyw* 455, 593; O iáko wiele naiemnikow w domu v oycá moie⁸⁰ máią doftátek chlebá: á ia oto od głodu zdycham. *WerGość* 222; *BielSjem* 33, 36, 38; *PudłFr* 23, 31, 61, 76; Teconsideracye kładł aby woiska dostatek było y aby się zrachowali wiele nasz bydz może? *ActReg* 6, 6; *Calep* 10a [2 r.], 40a, 197b, 809a; [urzędnik] ma ich [drew] przyczynić/ coby ich był doftátek práwy. *GostGosp* 136, 6, 10, 46, 68, 82 (11); *OrzJan* 44, 65; *KochFrag* 29; *KolakSzczęśł* B;

RybGęśli B4; WysKaz 40; Nietylko doftátek, ále zeby ochędoznie robił rzemieślnik SarnStat 286; Sol zá zwykłą cenę niech będzie przedawána/ y iey doftátek bydz ma [*ciusque copia esse debet JanStat 58*]. SarnStat 338, 277, 283, 387, 428, 966 (13); ku tym ízláchtá Niemiecka Prułka y Liflantfka niechby y ci ráytárłko ftánełi/ fkądby było ráytárłkiego boiu w woyłzcze doftátek GrabPospR M4v, K4, K4v, L, M4v [2 r.], N2v; Mędrzec pogáńłki vpátrował to/ iż iedná ziemiá nie zwykłą rodzić/ y ofobliwych doftátkow żywności/ y ofobliwych mężow. PowodPr 70; SkarKaz 121a; PaxLiz C4v; SkarKazSej 666b; KlonFlis C, Cv, C2.

dostatek w czym (3): żadney nádzyeie nie trzebá mieć ábyłmy Illium álbo Troiá wzyęli/ gdyż widzimy wielki doftátek w ludzyech y w inych potrzebach BielKron 58. Cf »wsz(ystki)ego, we wszem, na wszystkim dostatek«.

cum inf (1): Bá brácie psie gładką małz sierść/ Musiłz ty mieć doftátek ieść BierEz Rv.

W charakterystycznych połączeniach: dostatek chleba (3), *ludzi (w ludziech)* (12), *pieniędzy* (4), *złota* (3), *żywności* (9); *dostatek [czego]* (*do-*, *po-*)*da(wa)ć (dający)* (25), *mieć (mający)* (74).

Fraza: »na dostatku [czego] nie schodzi« (1): Przed rozmyślaniem to naprzod opátrz/ ábyć ná doftátku máteryey/ y rzeczy nie schodziło. LatHar 664.

Zwrot: »w dostatkach [czego] opływać« (1): [Polacy] w doftátkách wízelákiey żywności ták opływáią/ iż [...] wielkie nád lámę żywność zyłki łtąd odnołzą PowodPr 18.

Wyrażenia: »dostatek (wsze(laki)ch a. wszystkich) rzeczy, potrzeb; dostatek w potrzebach« [*w tym: dostatek wszelkich potrzeb mieć a. mający = copia rerum omnium abundare, rebus necessariis abundans Modrz* (5); *za dostatkem wszystkich rzeczy* (1)] = *rerum omnium satietas Mącz; rerum omnium largitas Vulg* [szyk 9 : 8] (13 : 3; 1): rozmnoży cie Pan Bog twoy á połzczeńci [...] w doftátku wíłyłtkich rzeczy. Leop Deut 30/9; BibRadz II 138b marg; BielKron 58, 98, 413; Mącz 369b; ábyś nie muiał ná zad zołtawłzy nic nie powiedzieć/ iáko fie tho więc thym trefia/ kthorzy doftátek rzeczy w głowie łwey nie máią. GórnDworz O3; KuczłKat 300; wśázke to wízyłtko pochodzi zá dobrá łpráwá y zá doftátkiem wízyłtkich rzeczy potrzebnych ku obronie. BielSpr 75; wízyłtkich potrzeb nietylko do żywności/ ále y do wczáfu y rołkołzy doftátek mieli. WujJud A3; ModrzBaz 77, 93, 130; OrzJan 37; SarnStat 278, 917; GosłCast 17.

»dostatek wielki, hojny, obfity« [szyk 5 : 4] (7 : 1 : 1): KrowObr 140; BielKron 58; Frumenti ex inopia gravi sacias facta est, Z wielkiego niedoftátku wielki doftátek żytá łtál fie. Mącz 369b; BielSpr 52v; żaden człowiek łam ieden miełzkác niemoże: by też y naywięłzy doftátek wízyłtkich rzeczy miał [*ne si copiis quidem rerum omnium afflueret*] ModrzBaz 77; Ty nocną rołłę łpułczálz: ty doftátkiem hoynym Zywey wody dodawálz rzékom niełpokoynym. KochFr 125; GosłGosp 130; OrzJan 37; Byś drew do lálá [...] Abo więc łzyłzek nie woził do boru/ Bo ich tám pierwey doftátek obfity/ Lecż nie odbyty. KlonFlis E2v.

»wsz(ystki)ego, we wszem, na wszystkim dostatek« [*w tym: wszystkiego dostatek mieć = omnem sufficientiam habere Vulg* (17)] = *copia rerum Modrz* [szyk 17 : 14] (28 : 2 : 1); MurzNT 38v; Diar 34; do żony nyema godności áni lat/ á do miłołnice wíłyłtkyego mu yełł doftátek/ thám ma godnoś y látá. GliczKsiąż O8v; KrowObr 140; RejFig Ee3; [Gdańszczanie mieli] czterzy dni chowác Krolá ze wízyłtkim dworem z doftatkem wízyłtkiego kiedykolwiek tám przyiedzye BielKron 391v, 319v, 334v,

375v; *BielSat* G3v, N4; *HistLan* D4; *BielSpr* 49v, 64, 66v; *BudNT* 2.Cor 9/8; *ModrzBaz* 47, 56, 110v; *SkarŻyw* 349; *NiemObr* 46, 106, 111; *BielSjem* 41; *PudłFr* 65; *GostGosp* 124; *GrabowSet* K4; ábyście we wżytkim zówwze máiąc wżytek doftátek/ obfitowáli ku wżelkiemu wczynkowi dobremu *WujNT* 2.Cor 9/8 [przekład tego samego tekstu *BudNT*]; *GostCast* 37; *SkarKazSej* 674a; ci żwierzowie niemi Máią na wżytkim doftátek ná żiemi *KlonFlis* C.

Szeregi: »bogactwo (i) dostatek wszystkiego« (2): *BielSpr* 66v; Niektorzi zacność fwą okázuią bogáctwy/ y doftátkiem wżytkie⁸⁰ [*opibus et copia rerum*] *ModrzBaz* 56.

»dostatek abo niedostatek« (1): trzeba fię pilnie wyftrzegáć/ áby żołnierze póftronni/ [...] iefli wżytkiego máią doftátek ábo niedoftátek [*rebusque etiam omnibus quibus vel abundet vel deficiatur*]/ ná koniec przewidziawży wżytek fpołob walczenia tych v ktorzy służą/ niebyli ná potym/ [...] od infzych náięci. *ModrzBaz* 110v. [*dostatek i niedostatek w innym połączeniu strukturalnym* (1) *Mącz* 369b].

»obficie á dostatek« (1): Pan Kryftus wodę w wino przemienił/ y ták obficie á doftátek go dárowáć raczył *RejPosWstaw* 44.

»obfitość i dostatek« (1): Kryftus rofkázuie wżytkim swoim sługam áby rozwiązáli czterech ániółow [...] ktorzy miefzkáią w wielkoy obfitoći y doftátku wżech rzeczy *BibRadz* II 138b *marg.*

»dostatek i okwitość« (1): Doftátku y okwitości wżelákich rzeczy w powiećiech po Woiewództwách áby doftawáło, Wowodowie [!] máią opátrzyć. *SarnStat* 278.

Wyrażenia przyimkowe: »według dostatku« = *stosownie do posiadanej ilości* (2): pośileczne wffy [...] zá pirwżym rzędem máią fthać/ drudzy táże fpráwą y w trzećim y w czwartym y w piątym według doftátku ludzi *BielSpr* 20, 20.

a. *W funkcji przysłówka*: *dużo, dosyć* (14) : przecż nić wrywacie Bez bráku? wżák doftátkiem tám infzych maćie? *WisznTr* 18; DOftátkiem zá tey przybyło ofoy, Náfzey Koronie bogactw y ozdoby. *KlonKr* F3.

cum inf (2): Octy winne/ miodowe/ [...] to rofkázowáć doftátkiem czynić *GostGosp* 130; Komu ták będzie doftátkiem fmakowáć/ Złoto/ fceptr/ fławá/ rofkofz/ y ftworzone Pięčne oblicze *SzarzRyt* A2v.

Wyrażenia »wielkim dostatkem« (1): po częli [!] fłáć do fzpitalá chlebá/ winá/ oleiu/ foli/ mięfá/ y infzego żywiołu wielkim doftátkiem. *ReszList* 167.

Wyrażenia przyimkowe: »w dostatku« (2): Moc i panstwa, skarbow wiele, Mnogie rozkoszy w dostatku; Nie mająć żadnego smętku. *BierRozm* 5; Prośił Ezáiafz Páná Bogá áby wodá wýchłá nieprzyiacielom/ á im byłá w doftátku *BielKron* 94.

»według dostatku« (2): warż że ie z oczthem y z innym korzeniem według doftatku *FalZioł* IV 43c; *GostGosp* 118.

»z dostatkem« = *affatim, recte Cn* (5): Day z doftátkiem rozumieć o fobie *BielKom* F4v; rofkazał [*Skanderberg*] tedy twoim áby go [*Assamberga*] ná pokoy doprowadzono á rány iego opátrżono z doftátkiem. *BielKron* 253, 99v, 161; *CzahTr* B.

2. *Dobytek, majątek, mienie; bogactwa; divitiae, facultas, res, sumptus, supellex Mącz; copia Cn* (318) : takież ij dzis vbogi ktorzy niemá doftátku naieftż fie może *OpecŻyw* 59v; *RejPs* 115v; *HistAl*

G8; *GliczKsiąz* P; Czo zá lzczeńście ieft ludzi złych/ y iákie doftátki máia/ ále też to ich wízytká zapláta *LubPs* ee6 *marg*, ee6 *marg*; iám vbogi/ dziewek mam wiele/ doftátku niemam? *KrowObr* 149; *RejWiz* 74; *BibRadz Dan* 11/13; *OrzRozm Nv*; Zábili ítarfzego z náfzych z iednego okrętu/ ták iż tám ieden okręt zoítał ze wízytkim doftátkiem. *BielKron* 444v, 102, 256v, 392, 445v, 448 (12); *Mqcz* 114b, 124c; Y iáchał bárzo z wielkim doftátkiem do Kolná Miálhá/ gdzie ich ciála leżą. *HistRzym* 99v; *RejPos* 6, 10v, 112v; *HistLan* E3; daway iálmuznę zdoftátku twego *BudBib Tob* 4/17; *MycPrz* II A3; *SkarŻyw* 357, 589 [2 r.]; *CzechEp* 133, 351; *KochMRot* Bv; Bo on doftátek y ná wízem obfity dział/ ktory był od oycá íwoiego [...] pobrał/ wezbrawízy íię iáchał w dálekie kráiny/ y támże roítrwaníł [!] *WerGośc* 221; *BielSjem* 31; *KochSob* 70; *GórnRozm* I4v; báczny gośc od chudého goípodarzá w dóm wezwány doftátku íwého częśc/ [...] zá íobą niélc każe *KochWr* 24; *ActReg* 7, 116; *GostGosp* 66; *GostGospSieb* 3v; *LatHar* 59; *KońakCath* B; *KmitaSpit* A3; A Bog iáko one kilká chlebow tífzchá^m/ ták doftátki ich rozmnażał *PowodPr* 25; A kiedy Tátárzyn w niewolá wízytko y z ludem zábrał/ áli dopiero wyliczáli one doftátki/ ktore nieprzyiáciel wynioíł. *PowodPr* 84, 25, 71, 75, 84; A iefli kto ma doftátki/ imioná y pieniádze: niech ták ma/ iákoby nie miał *SkarKaz* 638a, 2v, 122b, 421a, 634a; *VotSzl* A2; *CzahTr* C; Doftátki w gnoy íię y w dym obracáia. *SkarKazSej* 666b *marg*, 673a, 674a, 679b, 693b, 704b *marg* (10); Tu wízytko z íiemie máia iák od mátki/ Tu im przynoíi ták hojne doftátki/ Íż im ná lądzie koło gniázdá obrok Rodzi íię co rok. *KlonFlis* C.

W charakterystycznych połączeniach: dostatek mieć (mający) (18); dostatek hojny, wielki (14), wszel(a)ki (5), wszen, wszystkie (9); z zaimkiem dzierżawczym (19).

Fraza: »schodzi na dostatku« (1): Res eos iam pridem deficere cepit, Dawno ym poczęło íchodzić ná doftátku y máietności. Mqcz 353a.

Zwroty: »w dostatkach się kochać« (1): Vboítwo [...] ná tym ieft/ áby człowiek wolno miał ferce od íwiátá/ á iego nie miłował/ áni íię w doftátkách iego kochał. SkarKaz 638a.

»nadać wielkim dostatkem« (1): Spitalow też bárzo wiele dla vboítwá y kalekow nábudował y nádał hojnie wielkim doftátkiem. StryjKron 166.

*»obfitować w dostatkoch« (1): my tu oto ná íwecie/ obfituiąc w doftátkoch/ w bogáctwiech/ ták íobie tufzimy/ iákobychmy to z wíafnych íił náfzych mieli *RejPos* 4v.*

*»dostatkem opatrzeć, opatrzoney« [szyk zmienny] (2 : 2): *RejPos* 296v; Bo naydzieíz drugiego [...] doftátkiem od Pána y inemi dáry Páníkiemi opátrzonego/ á coż po tym kiedy myíł záwždy bédzye fráíowna á nigdy nie wíspokoiona *RejZwierc* 106v; opátrył [!] go tedy Cefarz doftátkiem iż mogł záwždy íługi mieć. *BielSpr* 47v; *LatHar* 396.*

*»ubogacić w dostatki« (1): P. Bog mu íam wielce nágrodził: y vbogácił go w [...] wielblády y ofly/ y inne doftátki *SkarŻyw* 347.*

*Wyrażenia: »domowy dostatek« [szyk 3 : 1] (4): [sprawny] íługá Pánu ieft pomocá [...] do poczeńnego nábycia máietności/ pieniędzy/ doftátkow domowych *GostGosp* 155, 6; Bo gdy ten Tyran Turecki poczáł Greciá poíiádác/ vpomináli mocy iego wíadomi/ áby przeciwko niemu y domowych doftátkow/ choć nád powinność nie záłowano. *PowodPr* 84, 70.*

*»dostatek świecki, cielesny, tego świata« [szyk 6 : 4] (7 : 2 : 1): Inne cíeleíne doftátki/ z czáfem giná/ ízáty íię wycieráia/ domy vpadáia *SkarŻyw* 130, A5, 136, 580, 593; *CzechEp* [396] [2 r.];*

Wolność ludzka/ á doftátek świecki/ nawięcey przełzkadzaią ludziom do zbáwienia. *WujNT* 256, 164, 233.

»zamogły w dostatek« (1): Ditatus, Vbogácony Zámogły w doftátek. *Mącz* 90a.

Szeregi: »gospodarstwo i (a) dostatek« [szyk 2 : 1] (3): *LubPs* X2v; áby iáko gołpodárftwá y doftátkow/ ták też chwały Bożey y zákładánia vbogich bliźnich przybywało. *PowodPr* 18, 19.

»dostatek i majętność« [szyk 3 : 2] (5): *Mącz* 353a; áby pámiętáli bogacze/ iż máiętności y doftátki fwe Pánu Bogu przypifowác máią *KuczKat* 10; *WysKaz* 45; w perzynę poydzie chwałá wálzá/ y włytki doftátki y máiętności wálze. *SkarKazSej* 705b, 682b.

»skarby i ine dostatki« (2): Przeto mu rofkazał kościoł budowác ku chwale Páńfkiey/ ná który iuz był zebrał wielkość fkárbow y inych doftátkow. *BielKron* 74; *BielSpr* 58.

Przen: *Dóbr a duchowe, bogactwa wieczne, łaski, błogostawieństwa [w tekstach religijnych]* (9) : [Chrystus] nyedoftátki náffe/ oprocz grzechu/ włyftkye ná fyę przyyáł/ á doftátkow fwoich wedle zdánia fwego S. nám wyczył *KromRozm III* M4v; przyidę do ciebie [Boże] požádánego fkárbu/ wólkie doftátki/ y wólkie poćiechy w łobie zówieráiącego *LatHar* 299; Opátrrze nas Pánie/ á z támtego kroleftwá bogátego pošli doftátki. *SkarKaz* 245b.

Zwrot: »dostatku (u-, za-)żywać« [szyk 2 : 1] (3): Bo vzywamy doftátkow tych/ ktorých obfituią przybytki twoie/ a nápowálz nas czerpáiąc z zrodłá rozmáitych rofkofsy. *RejPs* 53v; *SkarŻyw* 143; *SkarKazSej* 672b.

Wyrażenie: »dostatkiem napełniony, napełnić« (2 : 1): wierny w vboftwie ieft hoynym doftátkiem nápełnion. *LubPs* K2 marg; *RejPos* 165; Chriřtus pan ieft vmiłowány/ y od niego [Boga] [...] włytkim doftátkiem nápełniony. *NiemObr* 107.

Szeregi: »dostatek i wieczne bogactwa« (1): Nikt więcey dáć vbogim niemože/ iáko ten/ co łobie nic niezofłáwi. Wólzákze teraz vzywa doftátku y wiecznych onych bogáftw. *SkarŻyw* 143.

»skarby i dostatki« (1): iefli do dziedzićtwá [Chrystusa] iego łpolnie náležym/ iefli fkárbow w iego domu y doftátkow zázywamy/ [...] zgadzác fię y w iedności żyć/ y o łobie w zgodzie rádźić muřim. *SkarKazSej* 672b.

a. *Dobrobyt, zamożność, zasobność, pomyślność; schludność, porządek; zbytek, przepych; copia* *Mącz, Calep, Cn; opulentia Mącz; profluentia Calep; lautitia, luxus Cn* (203) : Ale bychmy poniechali A ná rownym przeřtawáli Znácnieyłfeby domy były Wólgo by fie nápełniły A ftąd on doftátek rołcie. *RejRozpr* H4v; *RejJóz* Fv; Zá doftátkiem řnadź rozum pochodzi/ Bo chudziná w niwecz nie vgodzi *BielKom* Av; *GliczKsiąź* Qv; *LubPs* D4; *KochZuz* A2; Y dziś tego poczęści/ może doznác káždy. Iż w tych domiech doftátek zówždy przed tym bywał *RejZwierz* 66, 139v; iędzi ieden do drugiego miáry w pićiu nie máiąc/ ku zwádom y vtrátom przychodzą/ ták iż drugi w doftátku dobrym domu fwego poftánowić nie może. *BielKron* 334v, 75v, 80v, 156, 333; *Mącz* 226d; *SienLek* 31; w miernem doftátku ludzie/ niemáiąc łobie czeęo zářrzeć/ żywą beřpiecznie/ á ieden pod drugim dołu nie kopa *Górndworz* Hh8, B7, P4v, Ee4v, Ii7; Bo im więtfzy doftátek w domu będzie/ tym fie też będą włyfcy lepiej mieć *RejZwierz* 110, 25v, 173; *RejPosWstaw* [110³]; *HistHel* B4; A wólák vmárł w takim doftátku iáko prawđziwy Krol *BiałKaz* M2v; Co fie Krolá obierác byli zgromádzili/ Záraz go [Piasta] po doftátku godnym obaczyli. *Paprpán* Dd2v, T2, Yv; *KochPs* 107, 172; *SkarŻyw*

22; *KochFr* 77; *KochDz* 107; Do łtátku [!] té nie znáčzą twé na grzbiecie płáty *PudłFr* 59,17; *BielRozm* 11; *Calep* 855b; *GostGosp* 130; *GostGospSieb* + 4; ielzcze do tego dołtátku nie przyłzło/ zwłalzczá v nas w Polłzcze *LatHar* + 4, 66, 597, 600; *KołakCath* C3v; *GrabPospR* K3v; *KlonKr* F2; *SkarKaz* 551a; *SkarKazSej* 666b marg, 705a; *SzarzRyt* C3v.

W charakterystycznych połączeniach: *dostatek mieć* (7); *dostatek dobry, niemały, (po)mierny* (2), *wielki* (29), *wszel(a)ki* (9), *wszytek* (6); z zaimkiem dzierżawczym (14); *dostatkiem godniejszy, znaczny; dostatkiem (w dostatku) celować* (2), *przebrać 'przewyższyć', przechodzić* (2), *(prze-, z-)rownąć* (3); *ku dostatkowi (do dostatku) przyjść* (2).

Przysłowia: Pana znać po dołtátku. *RejKup* v7.

Według łwego dołtátku noś na łobye łzáty. *BielKom* C.

bogacze w dołtátkoch więcey prágną zówzdy *LubPs* I2.

zá dołtátkiem pychá y niezgodá idzye *BielKron* 183; Z bogáctwá albo z dołtátku człowiek ku złościám przychodzi *BielKron* 346; Częłto wielki dołtátek/ mátká zbytkóm bywa *GosłCast* 37.

Włzakże kiedy vbogi przychodzi k dołtátku/ Hardość łie w nim nayduie y wiele niełtátku. *MycPrz* I B4.

Ale przyációł wiele zówzwe w ten čás mamy/ Wdołtátku/ á w niezczęściu ich nie ogládamy. *CzahTr* Cv.

W połączeniach szeregowych (47): T. M. infze panie dobrze zacne znamienitołciá rodu, dołtátkiem, y vrodá przechodzi *GlabGad* A3v; *Pycha/ dołtátek/ proznowanie ty łá przicyny zaginienia Sodomie. SekłKat* K4v; *MurzHist* B4; Kto drogá mierności chodzi/ Ma zdrowie pámięć dołtátek *BielKom* E8v, nlb 4; Ale ielłi łtałości męłtwá á dołtátku/ Nie dołtawa w tey zgrái/ iuż tám nie máłz łtátku. *RejZwierz* 10, 56; *OrzRozm* P2v; ielłi Pan Bog z narodu Lewi połtánowił to dołtoienłtwo/ tedybych ia k niemu godnieyłzy był dołtátkiem/ síłá/ y rozumem *BielKron* 41; *Mącz* 64c; Y thu miedzy námi náłázłoby łie ich kilká/ ktorzy máiącz młodość/ vrodę/ gładkość/ obyczáie/ męłtwo/ dzielność/ zacność/ dołtátek/ [...] á wdy síłá czáfu ku niczemu nie przyłzedłzy/ próžno łtrawili. *GórnDworz* Aa3; *RejPos* 277v; *RejPosWstaw* [110³]; *CzechRozm* 118; Dołtátek ielł y możność ielł k temu y síłá/ Náđ to dawno Niedzwieckim tá cnotá ielł miłá *PaprPan* X3, C2, C2v, C4v, H4, Pv, R4 [2 r.]; *ModrzBaz* 7; *KochPs* 39; *SkarŻyw* 134, 357, 440, 573; *CzechEp* 350; *NiemObr* 166; [niesprawiedliwość] ma mieyłce/ nie tylko v Monárchow/ [...] ále y v ludzi rownieyłzych łtanow/ co łá ábo możnościá/ ábo przyációły/ ábo dołtátkiem znáčznemi *GórnRozm* I3v; *GostGosp* 2; *Phil* B2; dzieięć rzeczy Pánná przenađtoynieyłza wyłlawia w Pánu Bogu: Wielmožność/ dołtátek/ Miłośierdzie [...] Swiętobliwość/ Litość [...]/ Moc/ Spráwiedliwość/ Szczodroblivość/ w łłowie niepochybność/ y miánowicie łálkę y táiemnicę wcielenia Páńłkiego. *LatHar* 66, 667, 680; *PowodPr* 68, 78; Y co obiecał trzem tym/ zyścił/ vказаł im krolełtwo y włzytek dołtátek/ máiełtat/ ozdobe/ y wípániáłość iego. *SkarKaz* 122a, 42a, 122a; *VotSzl* D4; *SkarKazSej* 675a [3 r.], 690a, 705a.

W przeciwstawieniach: »dostatek ... nędza« (3): *SkarŻyw* 573; Bogacz w dołtátku nędze nie łkofztuie. *ZawJeft* 27; *CzahTr* Cv.

»dostatek ... szkoda i smętek« (1): A ták z onego dołtátku/ przyłzedł ku łzkodzie y łmętku *BierEz* Q3.

»dostatek ... ubostwo« (7): Iáko zły w dostátku prágnie wżego/ á wierny w vbořtwie ieřt hoynym dořtátkiem nápełnion. *LubPs* K2 *marg*; Człowieká pracowitego myřli zářteć ciągną się ku dořtátłkowi [*in abundantia*]/ ále ktho ieřt řkwapliwy/ przychodzi w vbořtwo. *BibRadz Prov* 21/5; *KochTr* 16; [*ludzie bogobojni*] z wielkiego dořtátku do vbořtwá przyřzli *ReszList* 164; *LatHar* 591; *PowodPr* 78; Milřza mi w vbořztwie cnotá/ Ktora zdobi cude [.] wrotá. Niř w dořtátku owá Páni/ Co ieř spráwy káždy gáni. *CzahTr* [D]v.

»dostatek ... upad« (1): [*Cesarstwo rzymskie*] pycha z dořtátku y maietnořci ku vpadu przywiodła. *BielŻyw* 94.

Zwroty: »w dostatku brodzić« (1): ludzie ták wielkie y zacne krolewřkich y ksiáżęcych řtanow/ ktorzy wrořkoczách pływáli: [...] y [*we*] wřzelákim dořtátku brodzili: iako się do tákiej dla Chryřtuřa nędze przyřpořobili? *SkarŻyw* 573.

»w dostatku, z dostatkim być« [*szyk zmienny*] (4 : 1): Lepiećciem w dořtátku być/ Co zbędzie opcym zořtáwić *BierEz* G; *LubPs* gg4v; [*Hiszpanija*] Ieřt ze wřzytkim dořtátkiem/ obřita y vrodzáyna/ złotá/ řrebrá/ řzat/ drogiego kámienia w řobie dořyc máiać *BielKron* 278; *KochTr* 16; *CzahTr* Cv.

»w dostatku, z dostatkim, dostatkim (do-, u-)cho- wać (a. chowany)« [*szyk zmienny*] (5 : 3 : 3): Nie tylko teř o tym cieie nářzym wřzytko myřlić řie nam godzi/ iakoby w dořtátku á w powadze byřo chowano *BielKom nlb* 4; *RejWiz* 159; *BielKron* 344v, 382; wdowcem zořtawřzy dwie tylko corce miař/ Y wielkiem ie dořtátkiem w domu twoim chowař. *HistLan* A3, D3v, E3; *SkarŻyw* 21; *ReszHoz* 131; *BielSen* 11; *Phil* F.

»dostatkim opływać, opływający« [*szyk zmienny*] (1 : 2): *StryjKron* 432; *LatHar* 349; Iáko wielka ieřt vćiechá w porządny y vprzywileiowanym/ y dořtátki wřzytkimi opływáiącym mieřcie / [...] mieřzkáć *SkarKaz* 633b.

»trwać w dostatku« (1): O tym kořciele nieco nápiřze/ ktory áczkolwiek częřto káżono/ á wřzakoř częřtho byř nápráwowan/ y w wielkim trwař dořtátku. *BielKron* 265.

»w dostatku uřy(wa)ć dni, wczasu« (1 : 1): *HistLan* Bv; Oto řli ludzie co zá řzczęřcie máiař/ W iákim dořtátku dni řwych vřzywáia. *KochPs* 108.

»w dostatku, dostatkim żyć« [*szyk zmienny*] (2 : 1): Zyř w dořtátku y w pokoiu/ Nie znař trwogi áni boiu. *KochMRot* A3v; A ták wielkim dořtátkiem tám kilká lat żywřzy/ W rzeczách řię godnych řtanu wćwiczywřzy. Ná řtolicę Oycowřką Potym przyiaćháli *KořakCath* B, B.

Szeregi: »dostatek i bogactwo« [*szyk 9 : 3*] (12): *KrowObr* 139v; Aby thedy Krol Kroleřtwu řwemu pořytecznym Krolem/ [...] byř: trebá mu dořtátku/ y bogáctwá wielkiego Krolewřkiego. *OrzRozm* Nv; *BielKron* 346; *RejPos* 73; wrořił řię do miářtá/ prowadząc wdom řwoy Lucyana/ y vkazař mu dořtátek y bogactwo řwoie *SkarŻyw* 452; *Phil* M4; Synowie Iádámowi dořtátek y bogáctwo miřuia *SkarKaz* 489a, 6a, 483a; *SkarKazSej* 666b [2 r.], 675a.

»hojnořć i dostatek; hojnne (a) z dostatkim« [*szyk 3 : 2*] (3 : 2): Bo do pychy hojnořci trebá y dořtátku/ Pátrřze co s tego bywa zářię ná ořtátku. *RejWiz* 188v; Splendide acta aetas, Hoynie á s dořtátkiem řie záwřdy niōřł. *Mqcz* 409d, 395d; *SkarŻyw* 234; *Calep* 258a.

»(więcej) niedostatek (a, i, niř) dostatek« [*szyk 4 : 1*] (5): A wiaruj ſie w tym pobłádzić, Aby umiař prawie ſádzić Po niedostatku nędnego Po dostatku bogatego. *BierRozm* 20; *GliczKřiqz* Qv;

które dobrodziejstwo áżebyś tym wdzięczniéy ode mnie przyjął/ obącz niedoftátki swoie/ á wielkie doftátki moię *OrzQuin* Q4; *CzahTr* B4, Cv.

»dostatek i (albo) ochędo(żeń)stwo (*a. chędogość, a ochędożność*); ochędożnie i z dostatkem« [szyk 6 : 3] (8 : 1): *BielKron* 27, 418v; on kościół wtory [...] niwczym nie miał takiego doftátku y ochędoftwá/ iáki był w pierwszym przez Sálomoná zbudowaným *CzechRozm* 168; Tám pięknie wzyftko ochędożnie y z doftátkiem nágotowawrzy/ naprzod im kazanie czynią o pokucie świętey [...] Potym ich *in charitate* pofiláią/ czym mogą nawięcey *ReszList* 162; *WerGość* 235; *PaprUp* C4v; *GostGosp* 130; *PowodPr* 83 [2 r.].

»porządek (i) dostatek« [szyk 5 : 1] (6): A w porządku w doftátku nikt go nie celuie *PaprPan* Z; *ReszList* 162, 168, 185; Rzymiánie [...] porządkiem y doftátkiem Greki dáleko byli przebráli *WerGość* 265; *SkarKaz* 633b.

»rozkosz (i, a) dostatek« [szyk 6 : 4] (10): *KrowObr* 139v; *RejWiz* 105; *WujJud* 146; [*cierpliwość*] pięć pánięńską mężną czyni/ á ná niewieścim/ młodym/ w doftátku y rofkofzy vchowanyým cíele/ ták oftne żelázo tępi/ á wiáry [...] íobie wydrzec nie dopuści. *SkarŻyw* 21; *LatHar* 597; *WujNT* 263; *SkarKaz* 122b [2 r.], 245a, 519b.

»dostatek (i) wesele« [szyk 3 : 1] (4): *GrzegRóżn* K3; po tych wczásiech/ doftátkach y weselách/ [*będzie*] płácz y zgrzytanie zębów *CzechEp* 46; *LatHar* 595; *SkarKaz* 637b.

»zbytki i dostatek« (1): Sodomá zbytki y doftátkiem zginęła. *SkarKazSej* 705a marg.

Wyrażenia przyimkowe: »według dostatku« = *zależnie od stopnia zamożności* (4): *FalZioł* V 28; *BielKom* C; á ná to [*obrzezanie*] będą wezwáni przyiáciele/ prze ktore gody wyftroią według doftátku známieniá *BielKron* 260; Káždy wedle doftátku swego/ wedle błogosławieństwá Iehowy Bogá swego/ ktore dał iemu. *BudBib Deut* 16/17.

»z dostatkem« = *bogato, zamożnie, hojnie; affatim, dapaticae, laute, magnifice, opipare, soluto sinu, splendide Mącz, Cn; amplifice, fatim Mącz; abunde, accumulate, ampliter, cumulate, effuse, eleganter, genialiter, largiter, lepide, liberaliter, locupletissime, munifice, nitidiuscule, opime, perliberaliter, plena manu, pollucibiliter, pollucte, prolixae Cn* (17): A kościół [*Salomonów*] wzytek tym ípořobem był poftáwion/ [...] tylko z wietřzym doftátkiem/ bo íeszczé był wiecey złotá Sálomon przygotował *BielKron* 77; Poftáwił Sálomon kościół ze wzytkim doftátkiem/ nád ktory íwiát ozdobnieyřzego nigdy nie miał *BielKron* 77, 278, 344v, 381v, 382, 418v; Bibit et edit opipare et sane apparatus, Pyřnie vžiwa y s wielkim doftátkiem. *Mącz* 280a, 8b, 78a, 98d, 118c, 395d, 409d; Owa z wielkim doftátkiem ítárcá pogrzebiono. *HistLan* E4v, D3v; Ítoł z wielkim doftátkiem nágotowany był *ReszHoz* 127; *ReszList* 162.

»za dostatkem« = *z powodu dostatku* (1): *BielKom* F; ROmuáldus [...] zmłodości zá doftátkiem y krewkością lat do złego ślífkich/ grzechámi fię cíeleřnemi mázał *SkarŻyw* 569.

W przen (1) : Nić to czos teras wřpominał Bos to ípychy wieczey czyniał Ze czie ze wřząd bodł doftatek Wieczes teř tam dał óftatek. *RejKup* G7v.

[*Niektore przykłády naleřące do tego znaczenia można interpretowác dwojako jako 2. oraz 2a.*]

3. *Zespoł rzeczy do czegós potrzebnych, nieodzownych; supellex Mącz; necessaria, paratus, praebenda, requisita Cn* (57) : DEmericitus [...] tak barzo bogaty był, że íego ociec wřzitkiem dworu

krola Perfa mógł dać doftatek y gody wżitkim vdziałać *BielŻyw* 64; *RejPs* 22v; Na proźbę ich przyźły Pardwy ćmami nyezlicznemi/ Chlebem ye nyebyełkim karmił doftátki wyełkimi. *LubPs* Yv; *RejWiz* 119; Mniemałz ábych fię ią bez przyczyny vłkáržác miał/ kiedy y źwierzętá máiąc doftathki łwe/ nie czynią tego. *BibRadz* I 276a *marg*; doftatek wżytek nam dawano od Gołpod. *BielKron* 435v, 96v, 408v; *Mącz* 75b; á gdzie łtána: tám mułzą być wżyftki dołthátki iáko w mieście porządnie *BielSpr* 53v, 52; *Oczko* A4; Vżywáli do łytu: [...] A pan wedla łákomłtwá doftátku dodaie. *KochPs* 116; Czemu chorym doftátku niedáiefz *SkarŻyw* 593; *StryjKron* 125; *SkarKaz* 245b.

dostatek do czego (2): *BielSpr* 58v; [*Pan Bog*] dał [*Polsce*] tákie przełtrzeńłtwo/ vrodzáię/ y do włzelákiey żywności doftátki *PowodPr* 18.

dostatek k(u) czemu (5): A wżdy ye Pan z onego trapyenya wybáwi/ Ná włłem hoyny doftátek im k żywności łpráwi *LubPs* Y4v, gg4v; tám ie Egipcźcy w koło ofkoczyli y oblegli/ ták iż tho było ciężko ná nie/ bo nie mieli doftátku ku żywności/ áni zbroie ku walce *BielKron* 30v, 254; *SkarŻyw* 440.

dostatek na co (1): óciec y bráćia/ [...] nie mieli koni/ wozow/ doftátkow ná ták dáleka do krolełtwá iego drogę *SkarKaz* 245b.

W charakterystycznych połączeniach: dostatek (do-)da-(wa)ć (10), *mieć* (6); *dostatek hojny, wielki* (4), *wszel(a)ki* (6), *wszytek* (7); *dostatki ku (do) żywności* (4); *żywność i (inne) dostatki* (4).

Zwrot: »dostatkiem opatrzeć, opatrzony« = rebus omnibus instructus JanStat [szyk 5 : 2] (4 : 3): Słyzác Nábhodnozor o Ieremiałzu Proroku/ [...] kazał go żywnościá opátrzyć y innym doftátkiem. *BielKron* 95v, 244v, 452v; *Strum* Q4v; w iednym łzpitalu [...] około piáći łet czáłem chorych fię znáyduie/ ktorych wielkim doftátkiem opátruią. *ReszHoz* 132; Woyłko Morzkié wżyftkiemi doftátkami opátrzoné/ [...] łwym kołztem chcę wyłtáwić *SarnStat* 134; *SkarKaz* 245b.

Szereg: »dostatki i potrzeby« (2): łam karmił łchorzálą bráćia/ wżytki doftátki y potrzeby hoynie dáiać. *SkarŻyw* 333; *KmitaSpit* C3v.

a. *Sprzęł wojenny, bron, amunicja* (8) :

dostatek ku czemu (1): máło yż Andorffu albo Lowánium niewźięli/ bo prochow y innych doftátkow niemieli ku dobywániu. *BielKron* 220.

dostatek na co (1): nie moźemy być łyći Panow przyiáźni y záchowánia przećiw nam łtanom Rycerłkim/ [...] nie máiać ná wálki doftátku *MycPrz* II A2v.

W połączeniach szeregowych (5): było teź dołyc łtrzelby/ łpiże/ y innych doftátkow. *BielKron* 459v, 191v, 220, 255, 256v.

Wyrażenia: »wielki dostatek« (1): Mołkiewłki [*car*]/ ktory/ iáko iefł ferca wielkiego [...] wielkim doftátkiem on woynę wiedzíe. *MycPrz* III C2v.

»dostatek wojenny« (1): Nie zchodźi nam z łálki páńłkiey ná [...] doftátku woiennym *OrzJan* 69.

a. *Moźliwołci, zdolnołci, sposoby, łrodky, warunki* (15) : *BierEz* O3; Ale iż miełłcze zmienić á kromia łwe⁸⁰ miełłkania być: nie koźdy then doftatek ma. *FalZioł* V 73a; Nos podługowaty [...] acźkolwiek człowieka znamio: dobrej woli [...] włzakoź taki barzo chciwy ku płocie, bowiem miewa wżitki doftátki potrzebne *GlabGad* N8, D4; *MiechGlab* *3; máterija tá/ w któręby Medicy dobrze ćwiczeni być mieli/ doftátkow y przyrodzonęgo dowćipu wielkiego potrzebuie. *Oczko* A3v; Tułzác

tobie to o I. M. iż mi zaráz co ná to/ maiąc dośtátek/ odpíże *CzechEp* [415]; *NiemObr* 74; *PapUp* F3; *OrzJan* 74.

dostatek do czego (1): Ták też do tego Ieruzálem kościoła [...] dla tego fię ciśniem: ábyfmy do zbáwienia wízelákie pomocy y dośtátki mieli *SkarKaz* 633a.

dostatek k(u) czemu (2): To iest offiára trędowátęgo który niemoże mieć wífyćkiego dośtáttku ku oczýfzczeniu [*habere non potest omnia in emendationem sui*] *Leop Lev* 14/32; Szalony to kázdy/ gdy fię o wielką rzecz pokuřza á ktemu dośtáttku niema. *BielKron* 242v.

dostatek w czym (1): [*Mojżesz*] ípárzył fię w ięzyk/ ítąd potym nie miał dośtáttku w mowie *BielKron* 28.

cum inf (1): máłoby fię náłázło [*takich*]/ by mieli mieć चुć y dośtátek vczyć fię náuk [*vel animus, vel facultas esset literis incumbendi*] *JanStat* 202]/ álbo czego dobrego *SarnStat* 192.

Ze zdaniem dopełnieniowym [aby] (1): dáy nam tę żądzą ij dośtatek abychmy fię s tobą modlili/ ij o náffe zbáwienijé motzno boiowali *OpecŻyw* 103.

W charakterystycznym połączenia: dostatek mię(wa)ć (8).

Synonimy: **1.** *hojność, obfitość, okwitość*; **2.** *dobytek, majątność, mienie*; **a.** *ochędostwo, ochędóżeństwo, porządek*; **3.** *potrzeba*; **4.** *sposobność, sprawność*.

Cf **NIEDOSTATEK**